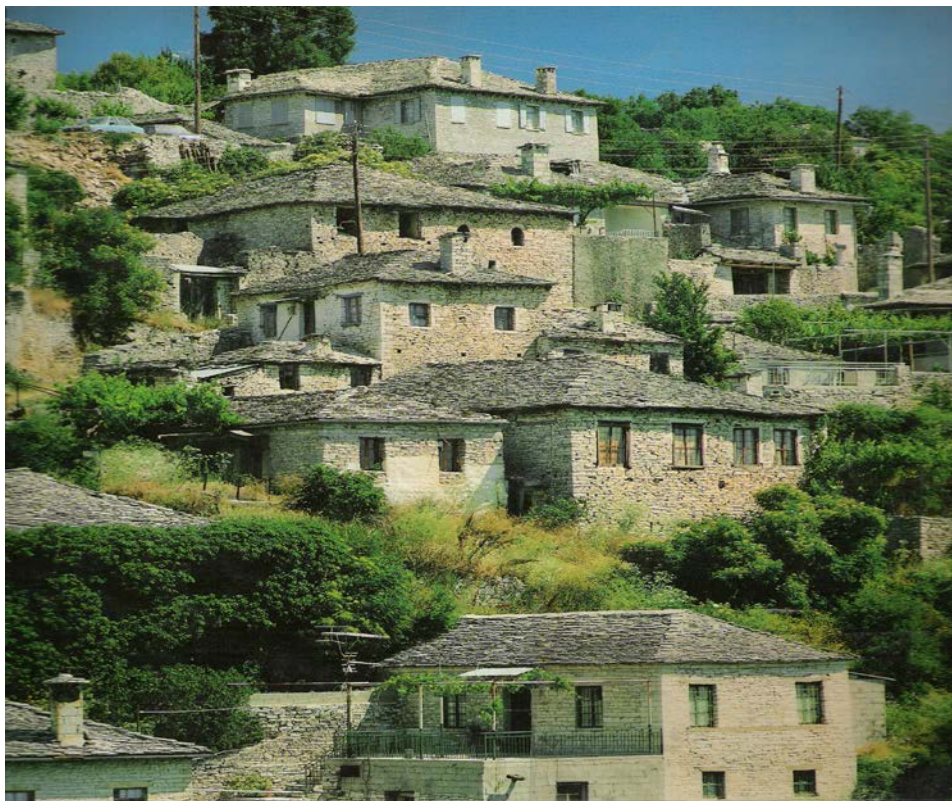

**ΑΝΩΤΕΡΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ
ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΣΤΑ ΖΑΓΟΡΙΑ
ΣΕ ΠΑΝΣΙΟΝ**

**ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ
Κος ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ**

**ΥΠΟ
ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΑ
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΙΔΟΥ ΠΑΥΛΙΝΑ
ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2006**

*Η πτυχιακή αυτή εργασία αφιερώνεται στους γονείς μας για την
αμέριστη συμπαράστασή τους και την πολύτιμη βοήθειά τους, επίσης
σε όλους τους καθηγητές του Α.Τ.Ε.Ι. Πειραιά για τις διδακτικές τους
ικανότητες και ιδιαίτερα ευχαριστίες στον καθηγητή μας κο.
Σταματόπουλο Παναγιώτη για την προσφορά του στην
πραγματοποίηση αυτής της πτυχιακής εργασίας.*

Ευχαριστούμε

Κοντογιάννη Χαραλαμπία
Χριστοφορίδου Παυλίνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

A) Γεωγραφική ένταξη	σελ. 1-2
B) Χωροταξική και πολεοδομική θεώρηση	σελ. 3
Γ) Μορφή σπιτιού	σελ. 4-17

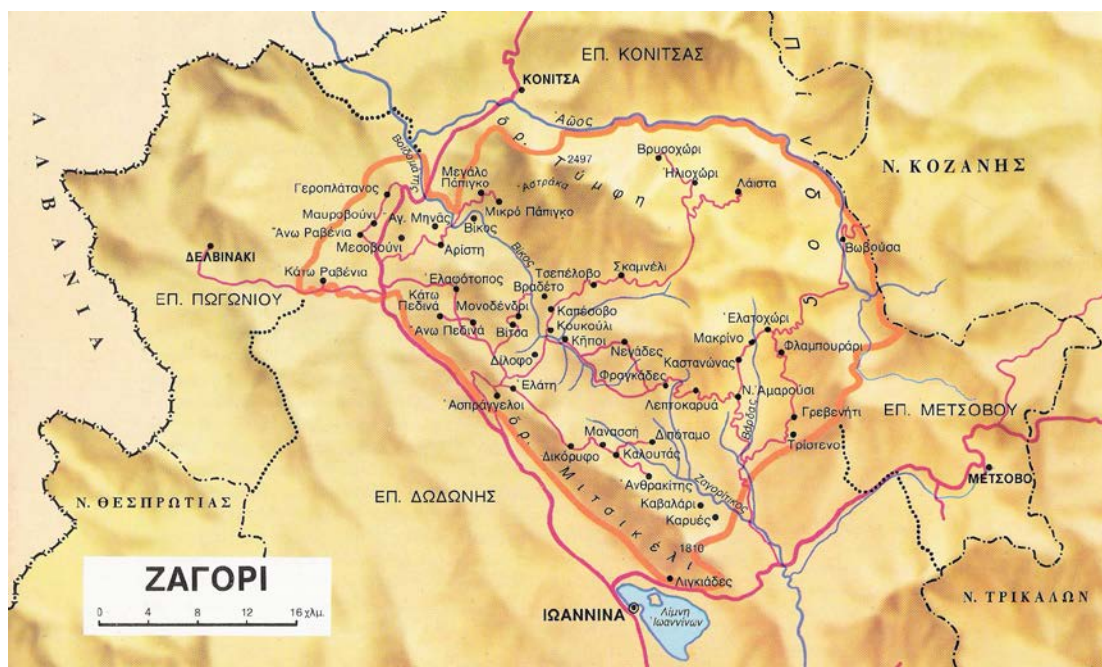
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

1) Το ημιδιώροφο στενόμακρο σπίτι	σελ. 18-20
2) Το νεώτερο σπίτι	σελ. 21-25
3) Κατασκευαστικές παρατηρήσεις	σελ. 26-27
4) Τα εργαλεία των μαστόρων	σελ. 28-29
5) Μετατροπή παραδοσιακής κατοικίας σε τουριστικό κατάλυμα	σελ. 30-31
6) Φωτογραφίες παραδοσιακού κτιρίου στο Δίλοφο Ζαγορίου	σελ. 32-44

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 45
--------------	---------

Το Ζαγόρι αποτελεί σύμπλεγμα από 45 χωριά, που βρίσκονται βόρεια των Ιωαννίνων, ανήκουν στην Επαρχία Δωδώνης του νομού Ιωαννίνων και συγκροτούν μία από τις πιο αξιόλογες παραδοσιακές ενότητες του Ελλαδικού χώρου.

Ως όρια, φυσικά και τεχνικά, έχει: τον ποταμό Αώο (βόρεια), το βουνό Μπισικέλι (νότια) και τους εθνικούς δρόμους Ιωαννίνων- Μέτσοβο (ανατολικά) και Ιωαννίνων- Κόνιτσας (δυτικά). Τα φυσικά όρια- βουνά και ποτάμια – έχουν συμβάλει στη διατήρηση της γεωγραφικής ενότητας του ζαγορίσιου χώρου, ενώ με τη δημιουργία της οδικής αρτηρίας Ιωαννίνων- Κόνιτσας 4 οικισμοί εντάχθηκαν διοικητικά στην Επαρχία Πωγωνίου. Πρόκειται για τους οικισμούς : Γεροπλάτανος, Μαυροβούνι, Άνω και Κάτω Ραβένια, η απόσχιση των οποίων είχε ως αποτέλεσμα την αλλοίωση του μορφολογικού και πληθυσμιακού χαρακτήρα τους. Τη σχεδόν τριγωνική αυτή περιοχή ορίζουν τρεις ψηλές κορυφές της Πίνδου: η Τύμφη ή Γκαμήλα(2480μ.), το Μαυροβούνι (2100μ.) και το Μπισικέλι (1810μ.). Το υψόμετρο της κυμαίνεται από 420 ως 2456μ., όπου τα χαμηλότερα χωριά, η Άριστη και οι Κήπτοι, βρίσκονται στα 650μ. και το ψηλότερο, το Βραδέτο, στα 1350μ. περίπου.

Από τότε που το Ζαγόρι πήρε περίπου τη σημερινή του έκταση, διαιρείται σε 3 διαμερίσματα : Ανατολικό-Κεντρικό-Δυτικό.

Ανατολικό Ζαγόρι : Βωβούσα, Γρεβενήτι, Ελατοχώρι, Καστανώνας, Μακρύνο, Νέο Αμαρούσι, Τρίστενο, Φλάμπουρο.

Κεντρικό Ζαγόρι : Ανθρακίτης, Ασπράγγελοι, Βίτσα, Βραδέτο, Βρυσοχώρι, Δίκورφο, Δίλοφο, Διπόταμος, Ελάτη, Ηλιοχώρι, Καβαλάρι, Καλουτάς, Καπέσοβο, Καρυές, Κήπιοι, Κουκούλι, Λάιστα, Λεπτοκαρυά, Λιγκιάδες, Μανασσή, Μονοδένδρι, Νεγάδες, Σκαμνέλι, Τσεπέλοβο, Φραγγάδες.

Δυτικό Ζαγόρι : Άγιος Μηνάς, Άνω Πεδινά, Άνω Ραβένια, Αρίστη, Βίκος, Γεροπλάτανος, Ελαφότοπος, Κάτω Πεδινά, Μαυροβούνι, Μεσοβούνι, Πάπιγκο Μικρό, Μεγάλο.

Ο αριθμός των χωριών δεν ήταν σταθερός σε όλη την πορεία τους. Το 1678 το Ζαγόρι είχε 60 χωριά, στα μέσα του 19^{ου} αιώνα 46 χωριά με 27.027 κατοίκους και σήμερα έχει 45. Το γεγονός αυτό οφείλεται ή σε καταστροφές οικισμών από επιδρομές (Τούρκοι, ληστές) ή σε εγκατάλειψη από τους

κατοίκους που μετοικούν μερικά ή συνολικά, δημιουργώντας άλλα χωριά.

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Τα κριτήρια επιλογής της θέσης των οικισμών δε διαφέρουν από εκείνα, σύμφωνα με τα οποία χτίστηκαν οι πρώτοι ηπειρώτικοι οικισμοί. Αναλυτικότερα, η επιλογή της θέσης έγινε με βάση : α) την τοπογραφία της περιοχής (θέση κατάλληλη για δόμηση, και μάλιστα σε πλαγιές) β) την απόσταση από τους χώρους δουλειάς γ) τη σύνδεση με τους άλλους οικισμούς (γεφύρια, λιθόστρωτα μονοπάτια) δ) τη δυνατότητα οπτικής επικοινωνίας ε) τις συνθήκες ασφάλειας στ) τον προσανατολισμό και τη θέα και ζ) την ύπαρξη βοσκής και νερού για τους ανθρώπους και τα ζώα.

ΜΟΡΦΗ ΣΠΙΤΙΟΥ - ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ

Το ζαγορίσιο σπίτι χτίζεται με τρόπο που να παρέχει προστασία από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες (βροχές, ανέμους, χιόνια), τις επιδρομές και ληστείες. Είναι δώροφο ή τριώροφο, ανάλογα με την κλίση του εδάφους, με μορφή καθαρά αμυντική. Το σχήμα του είναι απλό, κανονικό πρίσμα. Χωρίς διακόσμηση στις εξωτερικές επιφάνειες, με ανοίγματα μόνο στον όροφο, πολεμίστρες στο ισόγειο επιβάλλεται με το βαρύ, συμπαγή κυβικό του όγκο και τις απλές, αδρές γραμμές του. Διακρίνεται για τη μοναδική επεξεργασία της πέτρας στην τοιχοποιία του, που είναι πάντα ανεπίχρηστη. Στην αυστηρή και απόλυτα κυβική εντύπωση που προκαλεί συμβάλλει το γέισο της στέγης

που δεν προεξέχει πολύ, ενώ το ύψος της – όσο και αν είναι – δε δημιουργεί ιδιαίτερη εντύπωση, καθώς οι πλάκες της επιστέγασης έχουν την ίδια υφή και χρώμα με τις πέτρες της τοιχοποιίας.

Η εμφανή πέτρα, ως βασικό δομικό υλικό, είναι το χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων των οικισμών του Ζαγορίου. Είναι το υλικό που υπάρχει άφθονο στην περιοχή, σε όλη της την έκταση. Συναντιέται σε 3 είδη : α) ασβεστόλιθος λευκός ή γκρι ανοιχτό, για τοιχοποιίες, επιστεγάσεις, πλακοστρώσεις, β) γρανιτοειδής με χρώμα σκούρο γκρι ή γαλαζωπό, για τις ίδιες χρήσεις, γ) πορώδης ασβεστόλιθος, για θόλους, τρούλους εκκλησιών και

φούρνους. Μεγαλύτερη αντοχή για την τοιχοποιία έχει η άσπρη πέτρα και η σιδερόπετρα (παραλλαγή του δεύτερου είδους). Για την επιστέγαση προτιμάται η μαύρη

πλάκα, που είναι πιο ελαφριά και έχει μεγαλύτερη αντοχή στις θερμοκρασιακές διακυμάνσεις. Οι εξωτερικοί τοίχοι όλων των κτισμάτων καθώς και οι διάφορες κατασκευές – μαντρότοιχοι, αντιστηρίξεις, βρύσες γέφυρες – είναι από πέτρα ανεπίχρηστη (λευκή ή μαύρη) σε κανονικές στρώσεις (αράδες - ψευδισόδομο σύστημα), επεξεργασμένη με μαντέμι (ημίξεστη, ορθογωνισμένη πέτρα), με μικρούς αρμούς και λίγο ή καθόλου συνδετικό κονίαμα. Οι μάντρες και τα πολύ παλιά κτίσματα (τα πριν το 1700) είναι πάντα από ξερολιθιά (χωρίς κονίαμα). Κατά τους προηγούμενους αιώνες ως συνδετικό κονίαμα χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά το κουρασάν.

Γενικά, η χρήση του ξύλου είναι περιορισμένη : ταβάνια, πατώματα, κουφώματα, εσωτερική διακόσμηση, ξυλοδεσιές. Μόνο στις περιοχές που υπάρχουν δάση η χρήση του ξύλου είναι ευρύτερη, ακόμη και σε εξωτερικούς τοίχους. Η ξυλεία είναι από καρυδιά, οξυά, κέδρο, έλατο, πεύκο, δρυ, αγριοκαστανιά.

Η στέγη είναι τετράρριχτη. Ακολουθεί πιστά το περίγραμμα της κάτοψης. Έχει κλίση 30-40% και διαμορφώνεται με ξύλινα, απλά ζευκτά. Τα ζευκτά είναι δοκάρια πελεκητά δρύινα- οι γρεντέδες -. Κατά αποστάσεις φέρουν τεγίδες και πέταυρα από λεπτούς κορμούς ή κλαδιά δέντρων. Οι πλάκες της επιστέγασης – άσπρες ή μαύρες – είναι τοποθετημένες κατευθείαν στα πέταυρα, χωρίς να παρεμβάλλεται πέτσωμα. Στις ράχες της στέγης οι πλάκες είναι μεγαλύτερες, κομμένες πιο προσεκτικά, και λέγονται *κορφιάδες*.

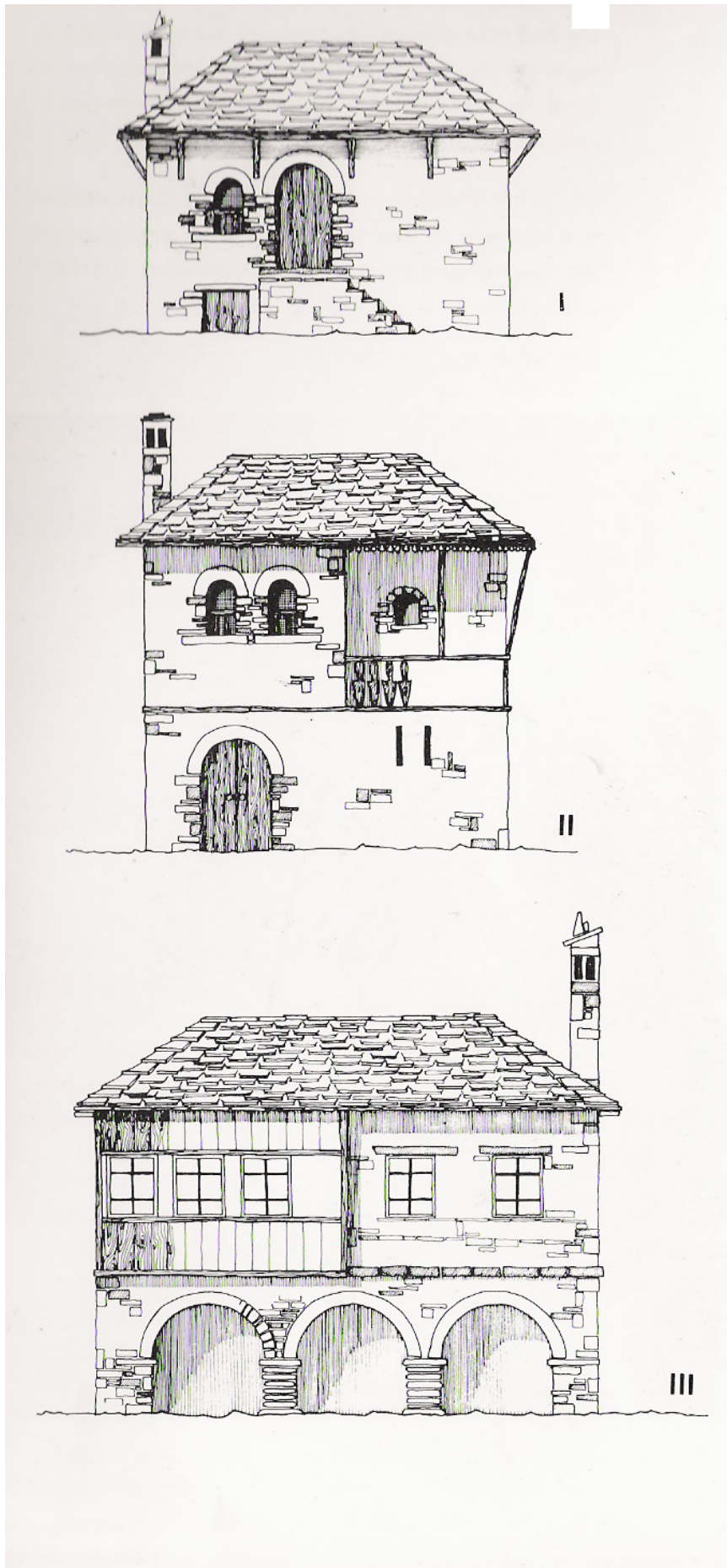

ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Στα Ζαγοροχώρια όλα τα σπίτια χαρακτηρίζονται ως αρχοντικά : διώροφα, με μεγάλους , άνετους χώρους και υποδειγματική λειτουργικότητα, με μεγάλες απαιτήσεις στην κατασκευή. Έχουν κάτοψη ορθογωνική, τετράγωνα, παραλληλόγραμμα, γάμα,πί – σχήματα που είναι δυνατό να έχουν προκύψει από κατά καιρούς προσθήκες. Η τυπολογία τους έχει σχέση με τη χρονολογική εξέλιξη : τύποι παλιών σπιτιών, σε 3 φάσεις, που διαμορφώθηκαν μέχρι το 1850-60 και ο τελευταίος τύπος, που διαμορφώθηκε μετά το 1870-80. Η διάκριση και κατάταξη των σπιτιών σύμφωνα με τη χρονολογική εξέλιξη μπορεί να γίνει από τον τρόπο της κατασκευής τους (ξερολιθιά – τοιχοποιία με κονίαμα) και από επιμέρους μορφολογικά χαρακτηριστικά(παράθυρα, ανοιχτό ή κλειστό χαγιάτι, κρεβάτα κ.α.).

Παλιοί Τύποι Σπιτιών.

Τύπος Α -"γιαγιά". Διαμορφώθηκε γύρω στα 1650. Σήμερα έχει σχεδόν εξαφανιστεί. Συχνά έχει υποστεί αλλοιώσεις από διάφορες προσθήκες. Είναι τύπος καθαρός και εύκολα αναγνωρίσιμος. Τα σπίτια είναι μικρά, ισόγεια (υπερυψωμένα). Έχουν σχήμα τετράγωνο ή ορθογώνιο, με 1 ή 2 δωμάτια "ανώγιο" και με ανάλογα "κατώγιο" (κελλάριο). Η σκάλα είναι πάντα εξωτερική, πέτρινη με 6-10 σκαλοπάτια. Στον τύπο αυτό δεν υπάρχει τζάκι για θέρμανση και για φωτισμό άναβαν φωτιά στη μέση ενός τοίχου και για να μη σκορπούν τα κάρβουνα στερέωναν στο χώμα όρθιες πέτρες, σχηματίζοντας ένα χώρο τετράγωνο, τη γωνιά, ο καπνός κυκλοφορούσε ελεύθερα στο χώρο και έβγαινε από μια μικρή ορθογώνια τρύπα που ήταν στη στέγη ακριβώς πάνω από τη γωνιά, και από όλα τα κενά που άφηναν οι τρύπες. Σε 1 ή 2 σημεία του τοίχου υπήρχαν εσοχές, οι στρουάχες, χωρίς κανάλια, που χρησίμευαν σαν ντουλάπια. Κρεβάτια δεν υπήρχαν και η οικογένεια κοιμόταν σε στρώματα που έστρωναν στη σειρά στο πάτωμα.

Τύπος Β- "μάννα". Μετά το 1700-1750 ξεφυτρώνει άλλος τύπος σπιτιών επηρεασμένος από τα ταξίδια των Ζαογίριστων. Το σπίτι αποτελείται

από 4 χώρους, πιο ψηλούς και πιο ευρύχωρους από πριμ, έτσι ώστε να σχηματίζουν τετράγωνο. Κάθε χώρος απόκτησε συγκεκριμένο χαρακτήρα (λειτουργία): υπήρχε το μαγειρείο με το φούρνο και σε σχέση άμεσοι μαζί του ένας χώρος με πατημένο χώμα για δάπεδο και με φεγγίτες (μπατζάδες) για ανοίγματα, που ήταν κατάλληλος για τη χειμερινή διαμονή της οικογένειας επίσης, υπήρχε το παλιό δωμάτιο διαμονής και ύπνου (το μαντζάτο), που συμπληρώθηκε από κάποιο άλλο τακτοποιημένο, για τους επισκέπτες (ο νοντάς). Η σκάλα αποκτά περισσότερα σκαλοπάτια και εντάσσεται σε δωμάτιο ημιυπαίθριο του ισογείου (το χαγιάτι). Αντίστοιχα, το πλατύσκαλο παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις, γίνεται δωμάτιο ανοιχτό από τη μια ή δυο πλευρές, αποκτά ξύλινο πάτωμα- όχι όμως και ταβάνι- και λέγεται κρεβάτα. Τα σπίτια τούτα χτίζονται από τεχνίτες, σήμερα δε σώζονται πολλά ή δεν διακρίνονται εύκολα από τις προσθήκες που έγιναν σε διάφορες εποχές.

Τύπος Γ- "θυγατέρα". Διαμορφώθηκε από τα τέλη του 18^{ου} μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα.

Στη φάση αυτή η σκάλα είναι ξύλινη με πέτρα τα 4-5 πρώτα σκαλοπάτια. Η *κρεβάτα* κλείνεται από μία ή δύο πλευρές της με ξυλοκατασκευή (κιπέγκι) με παράθυρα περιμετρικά και συχνά προεξέχει λίγο από το περίγραμμα της κάτοψης του ισογείου (σιανισίни). Στο εσωτερικό του σπιτιού, απέναντι από το τζάκι διαμορφώθηκε η *μεσάντρα*, μια σειρά ντουλάπια, με φύλλα ταμπλαδωτά, που καλύπτουν όλο τον τοίχο, εκεί μεταφέρθηκαν οι *σκαλοφρύδες*, πάντα διακοσμημένες.

Τελευταίος τύπος σπιτιού. Διαμορφώθηκε μετά το 1870 με 1880. Τα περισσότερα σπίτια που σώζονται σήμερα είναι αυτής της περιόδου, φαίνεται και από τις λιθανάγλυφες επιγραφές που συναντούμε σε μεγάλη συχνότητα. Βασικό χαρακτηριστικό του είναι το κλειστό χαγιάτι και η κρεβάτα.

Λειτουργία σπιτιού. Το ζαγορίσιο σπίτι αποτελεί συγκρότημα με το κυρίως σπίτι, βοηθητικά κτίσματα και αυλή. Περιβάλλεται από ψηλό μαντρότοιχο, τον *οβορ*-. Θέση δεσπόζουσα κατέχει η αυλόπορτα : δίφυλλη, ξύλινη, με πλάτος γύρω στα 1,80-2,00 ., με στέγη δίρριχτη ή τετράριχτη ασφαρίζεται με σιδεριές και για μεγαλύτερη αντοχή έχει πυκνά καρφωμένα γυφτόκαρφα.

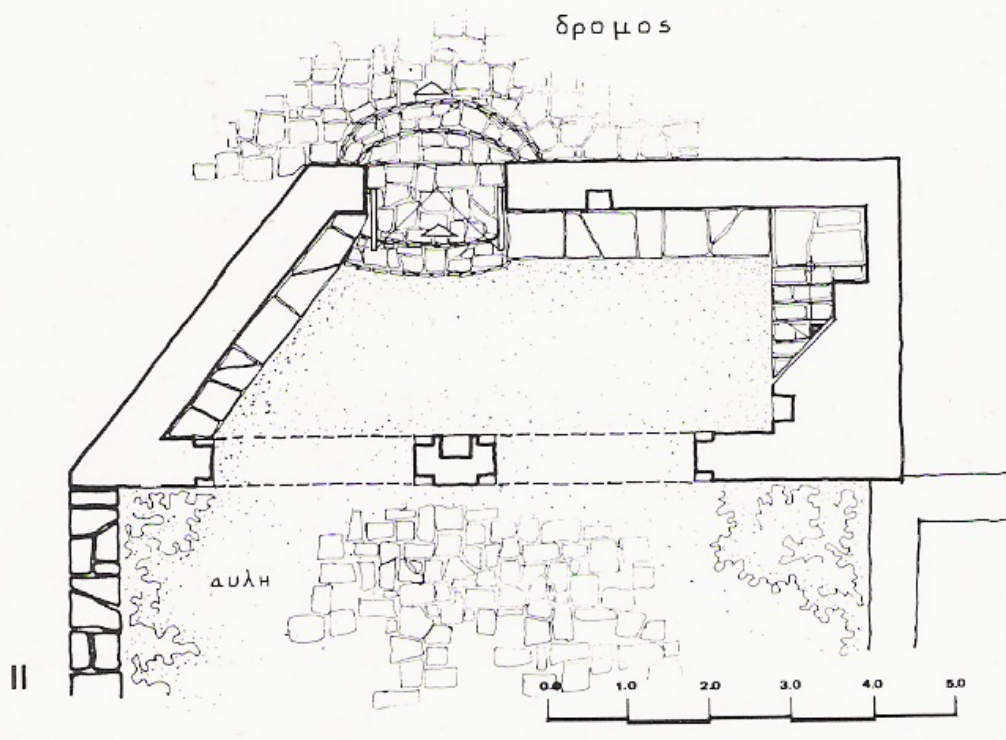
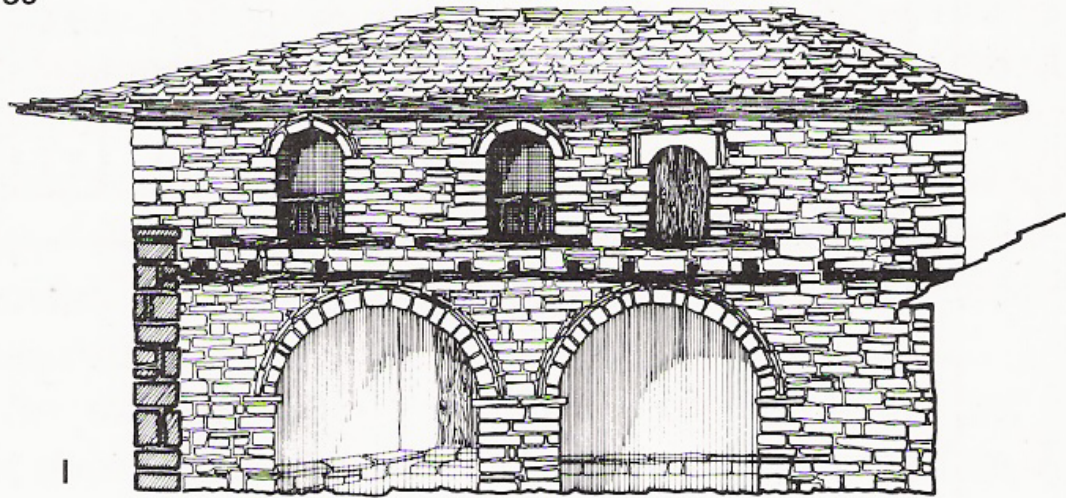
Η αυλή είναι πλακοστρωμένη, χωρισμένη με πέτρινα πεζούλια σε διάφορα επίπεδα (λόγω κλίσεων). Παλιά, τη χρησιμοποιούσαν αποκλειστικά για κήπους, κληματαριές και καθιστικά και ποτέ για καλλιέργειες.

Παράσπιτα είναι το μαγειριό, η τουαλέτα και η στέρνα, για τα χωριά που έχουν πρόβλημα νερού. Το μαγειριό συναντιέται σε όλα τα σπίτια. Μπορεί να βρίσκεται σε συνέχεια με το σπίτι ή να είναι ανεξάρτητο. Η τουαλέτα βρισκόταν πάντα έξω από το σπίτι, συνήθως δίπλα στην αυλόπορτα. Η επιλογή της θέσης αυτής στηρίχτηκε σε λόγους καθαρά υγιεινής, τα απόβλητα μπορούσαν εύκολα να διοχετεύονται στο αποχετευτικό σύστημα (υπονόμους), που υπήρχε κάτω από τη λιθόστρωση των δρόμων. Σε ελάχιστα αρχοντικά υπήρχε τουαλέτα μέσα στο κύριο σπίτι.

Από την αυλόπορτα ξεκινά πλακόστρωτος διάδρομος, μαύρες και λεύκες πέτρες σε διάφορους συνδυασμούς, που καταλήγει στην κύρια είσοδο του σπιτιού.

Το κύριο σπίτι αποτελείται από το ισόγειο και τον ή τους ορόφους. Το ισόγειο αποτελεί το πέρασμα προς τον όροφο και περιλαμβάνει κατά κανόνα μόνο βοηθητικούς χώρους (κελάρια), οι χώροι διαμονής βρίσκονται στον όροφο. Ο προσανατολισμός του σπιτιού έχει σχέση με το δρόμο και τη θέα, εκθέτει τη μεγάλη πλευρά, με τους κύριους χώρους διαμονής προς το δρόμο και τη θέα.

39

Χώροι του ισογείου. α) Το χαγιάτι (σάλα). Είναι πλακοστρωμένο με πλάκες μαύρες ή άσπρες, ορθογώνιες ή τετραγωνικές, που λέγονται *καπάκια*, με μπλε ή σκουροκόκινους αρμούς. Περιμετρικά υπάρχουν πέτρινα πεζούλια.

Από το χώρο αυτό γίνεται η προσπέλαση προς τους άλλους χώρους του σπιτιού.

β) Τα *κελάρια*, συνήθως δύο, οι αποθήκες του σπιτιού.

γ) Η *μπίμτσα*, δωμάτιο μικρό, εντελώς σκοτεινό, με γερή θολωτή κατασκευή, συνήθως σε επίπεδο χαμηλότερο από τους άλλους χώρους του ισόγειου, όπου έκρυβαν τα αντικείμενα μεγάλης αξίας σε περιόδους επιδρομών. Δεν είχε πόρτα, αλλά ένα άνοιγμα που, αφού έβαζαν μέσα τα υπάρχοντα τους, το έχτιζαν με πέτρες που στο τέλος τις κάπνιζαν για να μην ξεχωρίζουν. Οι μπίμτσες ήταν δύσκολο να ανακαλυφθούν αν δεν τις πρόδιδε κάποιος. Σήμερα χρησιμοποιούνται σαν ψυγεία (έχουν πολύ χαμηλή θερμοκρασία) ή σαν αποθήκες. Δεν υπάρχουν σε όλα τα σπίτια, συνήθως στα αρχοντικά.

δ) Το *μαντζάτο* ή μαγειρείο στο ισόγειο συναντιέται σε λίγα σπίτια. Λέγεται και *μικρός οντάς* ή *μυστικό*.

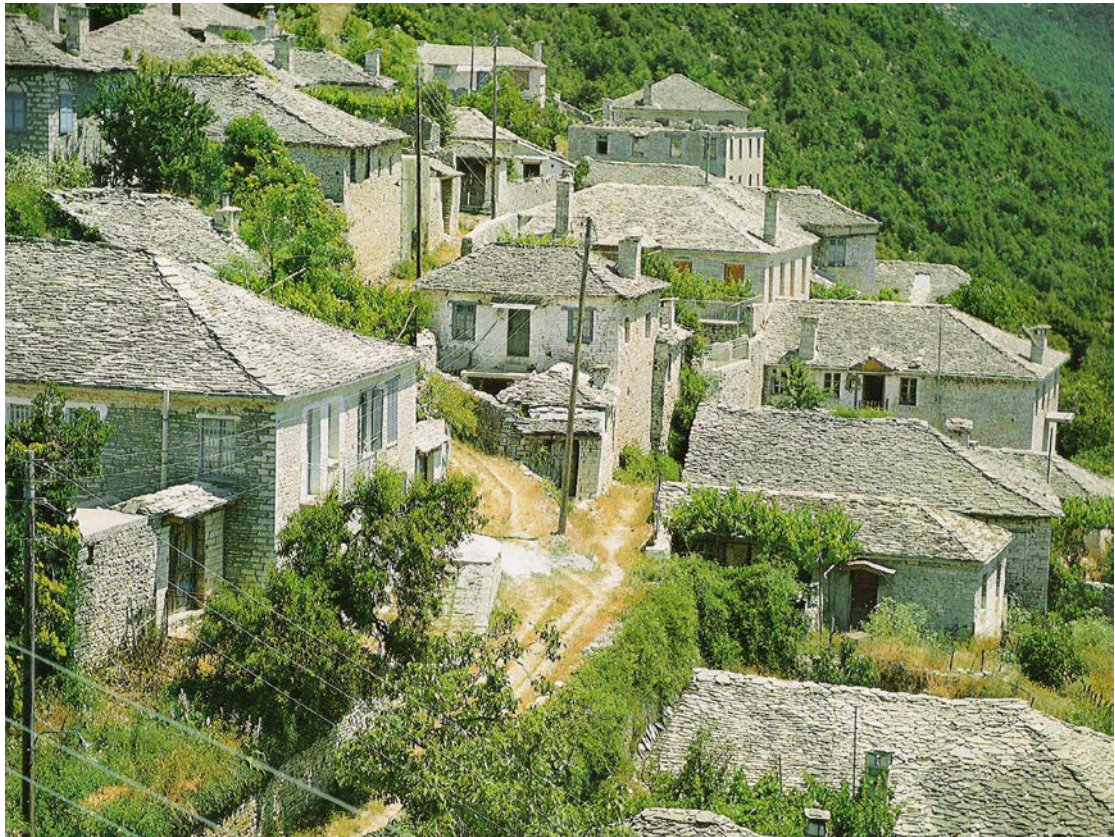
Χώροι του ορόφου. α) Η *κρεβάτα* . Βρίσκεται στην κύρια όψη του σπιτιού. Εξέλιξη υπάρχει και ως προς το μέγεθος της κρεβάτας, στην αρχή ήταν ένας στενός διάδρομος που οδηγούσε απλά στα άλλα δωμάτια, με τον καιρό διευρύνθηκε ώσπου διαστάσεις ανάλογα με τον πλούτο του σπιτιού. Έτσι, σε μεγάλα αρχοντικά η κρεβάτα είναι διαμορφωμένη σε ευρύχωρη σάλα, με μπάσια στη μία πλευρά, μπορεί ακόμη να είναι χωρισμένη σε δύο επίπεδα, με ξύλινες κολόνες και αψίδες καλά δουλεμένες.

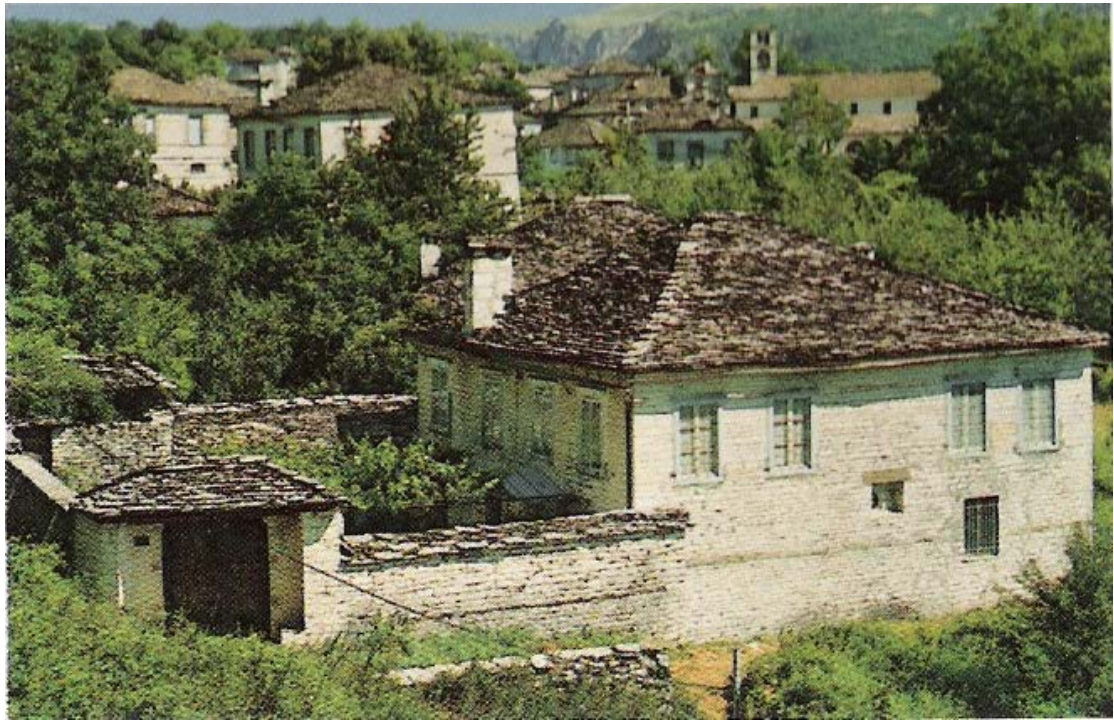
β) Ο *οντάς* ή *νοντάς*, το δωμάτιο υποδοχής, η διακόσμηση του οποίου αποτελεί το κριτήριο της οικονομικής κατάστασης του ιδιοκτήτη. Είναι ευρύχωρο και φωτεινό, με μπάσια περιμετρικά. Από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα ο *νοντάς* των μεγάλων αρχοντικών αποκτά ζωγραφική διακόσμηση από ζωγράφους κύρια Χιονιαδίτες. Έτσι, ο *νοντάς* δεν παρουσιάζει εμφάνιση τυπική για όλα τα σπίτια, αλλά η διακόσμηση και εμφάνιση του ποικίλει σύμφωνα με το γούστο και τον πλούτο του ιδιοκτήτη. Μερικές φορές υπάρχουν δύο *νοντάδες*, ο καλοκαιρινός και ο χειμωνιάτικος, ανάλογα με τον προσανατολισμό και την ύπαρξη ή όχι του τζακιού.

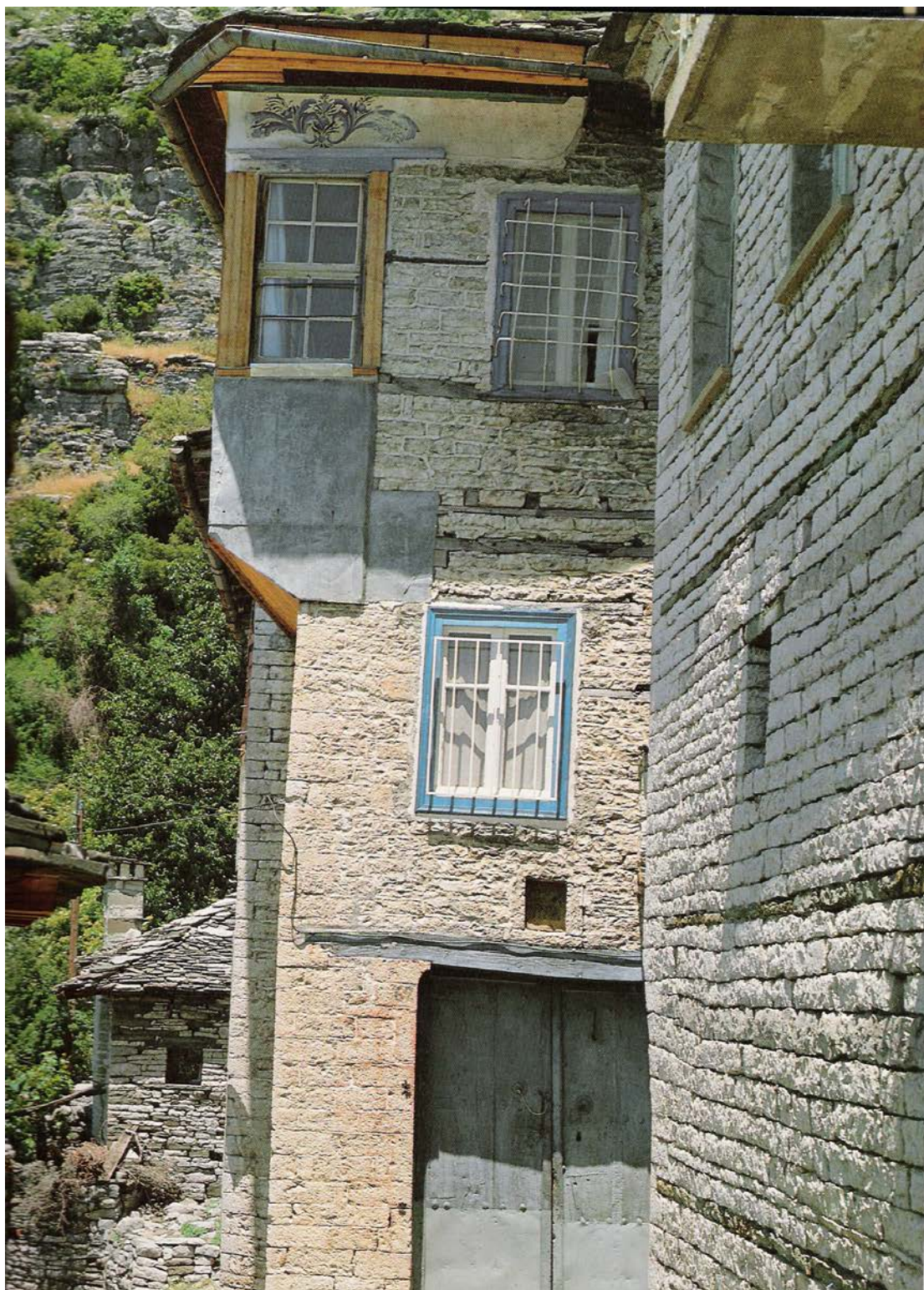
γ) Το *μαντζάτο*, το δωμάτιο ύπνου και διαμονής της οικογένειας. Πάντα διαθέτει τζάκι και μπάσια για έναν ύπνο. Σε πολλά σπίτια υπάρχουν περισσότερα από ένα *μαντζάτο*.

δ) Το μαγειρείο που βρίσκεται μέσα στο σπίτι είναι δωμάτιο ευρύχωρο, καλοσυγυρισμένο. Βρίσκεται πάντα στο πίσω μέρος του σπιτιού, σε σχέση με το δρόμο. Χαρακτηρίζεται από τα λίγα και μικρά παράθυρα. Έχει πάτωμα χωμάτινο ή πλακόστρωτο.

1. ΤΟ ΗΜΙΔΙΩΡΟΦΟ ΣΤΕΝΟΜΑΚΡΟ ΣΠΙΤΙ

Οι διαστάσεις του *ημιδιώροφου στενόμακρου σπιτιού* είναι μήκος 9,70μ., πλάτος 6,00μ. και ύψος 4,40μ.

Στενόμακρα σπίτια είχαν και οι πρώτοι Έλληνες που εισέβαλαν στην Ελλάδα το 1500π.Χ. Το σπίτι χωρίζεται σε δύο δωμάτια. Στο *στρωτό* και στον οντά *νουντά*. Σπίτια με την ίδια διαίρεση έχουμε σε όλες τις χώρες της Βαλκανικής χερσονήσου. Αυτό είναι μια απόδειξη ότι οι Ηπειρώτες μαστόροι για εξεύρεση εργασίας αποδημούσαν σε όλες τις χώρες της Βαλκανικής χερσονήσου. Αυτοί δίδαξαν στους όλους λαούς των χωρών αυτών την τέχνη του χτίστη.

Η μορφή του σπιτιού αυτού σε γενικές γραμμές, αποτελεί ένα απλό ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο, του οποίου ο μεγάλος άξονας έχει κατεύθυνση από ανατολή σε δύση. Είναι στραμμένο προς το νοτιά. Έτσι με τον όγκο του προφυλάγει την αυλή από τους βόρειους ανέμους. Τον προσανατολισμό αυτόν του σπιτιού τον βρίσκουμε και στα σπίτια της Κασσώπης. Ανταποκρίνεται δε απόλυτα στις αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων για την πόλη και τις οικήσεις στον 4^ο π.Χ. αιώνα. Η αυλή είναι αδιαμόρφωτη. Η στέγη του είναι τετράριχτη και με πρόθυρο στην εξώπορτα. Η στέγη κατασκευάζεται με ξύλα ζευκτά και επικαλύπτεται από σχιστόπλακες. Το πάχος των τοίχων του κατωγιού, μέχρι το πάτωμα του *νουντά*, είναι 0,70μ.. Από κει και πάνω οι τοίχοι έχουν πάχος 0,60-0,65 μ.

α) Το στρωτό

Η εξώπορτα είναι στο νότιο τοίχο και έχει ύψος 1,65μ. και πλάτος 0,80 μ. Είναι μονόφυλλη και κλείνει με συρτή και μάνταλο. Προς το μέρος που κλείνει κρέμεται ο κρίκος, *κρικέλα*, το μόνο διακοσμητικό στοιχείο της, με το οποίο σύρεται για να κλείσει η πόρτα.

Η πόρτα είναι μονόφυλλη και κρατιέται από τον ορθοστάτη με *κλάπες*, που θηλυκώνουν στους *ρεζέδες*. Είναι καρφωμένη με καρφιά σε τρεις οριζόντες τραβέρσες και είναι φτιαγμένη από χοντρά σανίδια.

Από την εξώπορτα μπαίνουμε στο *στρωτό*. Το δάπεδο του δεν έχει κάλυψη και είναι από πατημένο πηλό. Στο βόρειο τοίχο, *γκαβή*, σε ύψος 1,50 μ. από το πάτωμα υπάρχει το *βαρελοπίθωμα*. Αριστερά από το βαρελοπίθωμα είναι εντοιχισμένο ντουλάπι με ύψος 1,00 μ. και πλάτος 0,60 μ. Στη μέση του δυτικού τοίχου, *αφαιϊτ*, είναι το τζάκι *γωνιά*, στρωμένο με λεπτή λεία σχιστόπλακα και *πυρομάχια* για να μην σκορπίζεται η φωτιά και η

στάχτη. Πάνω από τη γωνιά μέσα στον τοίχο δημιουργείται ορθογωνική κοιλότητα, ο *μπουχαρής*, που καταλήγει προς τα πάνω σε κωνικό σχήμα για να μαζεύει τον καπνό. Ο *μπουχαρής* διατρύπεί τη στέγη και καταλήγει στην καμινάδα. Ο *μπουχαρής* είναι ανοιχτός χωρίς να έχει τη φούσκα, *μπουχαροποδιά*, που προστέθηκε αργότερα. Μέσα στο *μπουχαρή* υπάρχουν δυο θέσεις. Η μια είναι για το γάστρο και λέγεται *γαστρολόγος* και η άλλη για τη στάχτη και λέγεται *σταχτοθήκη*. Πάνω από τη γωνιά κρέμεται αλυσίδα, *κρεμαστάλα*, έτσι ονομάζεται, από την οποία κρέμονται οι χύτρες, *κακάβι*, *τέντζερης* και ο γάστρος, όταν μαγειρεύουν. Ανοιχτό τζάκι με κρεμαστάλα έχουμε και στο σπίτι της Βουλγαρίας και Γιουγκοσλαβίας. Δεξιά και αριστερά της γωνιάς υπάρχουν δυο παραθύρες και δυο στενόμακρες εσοχές στον τοίχο, *πεζούλια*, που έχουν ύψος 0,50 μ. και βάθος 0,40 μ. με χωρίσματα, Σε αυτές τοποθετούν τα ντιψιά, τα κακάβια, τα πιάτα, τις λαγήνες με το βούτυρο και
άλλα
αντικείμενα.

Στο νότιο τοίχο, *φάτσα*, και κοντά στη γωνιά με το δυτικό τοίχο υπάρχει παράθυρο, με ύψος 0,50 μ. και πλάτος 0,40 μ. που κλείνει με κανάτια, για να φωτίζει το στρωτό. Επίσης στο νότιο τοίχο και σε ύψος 2,00 μ. από το δάπεδο είναι τοποθετημένη οριζόντια σανίδα που λέγεται

πουλίτσα. Αυτή χρησιμεύει για την τοποθέτηση διαφόρων αντικειμένων. Οι τοίχοι του στρωτού είναι σοβαντισμένοι με ένα μίγμα λάσπη και άχυρου.

β) Ο νουντάς

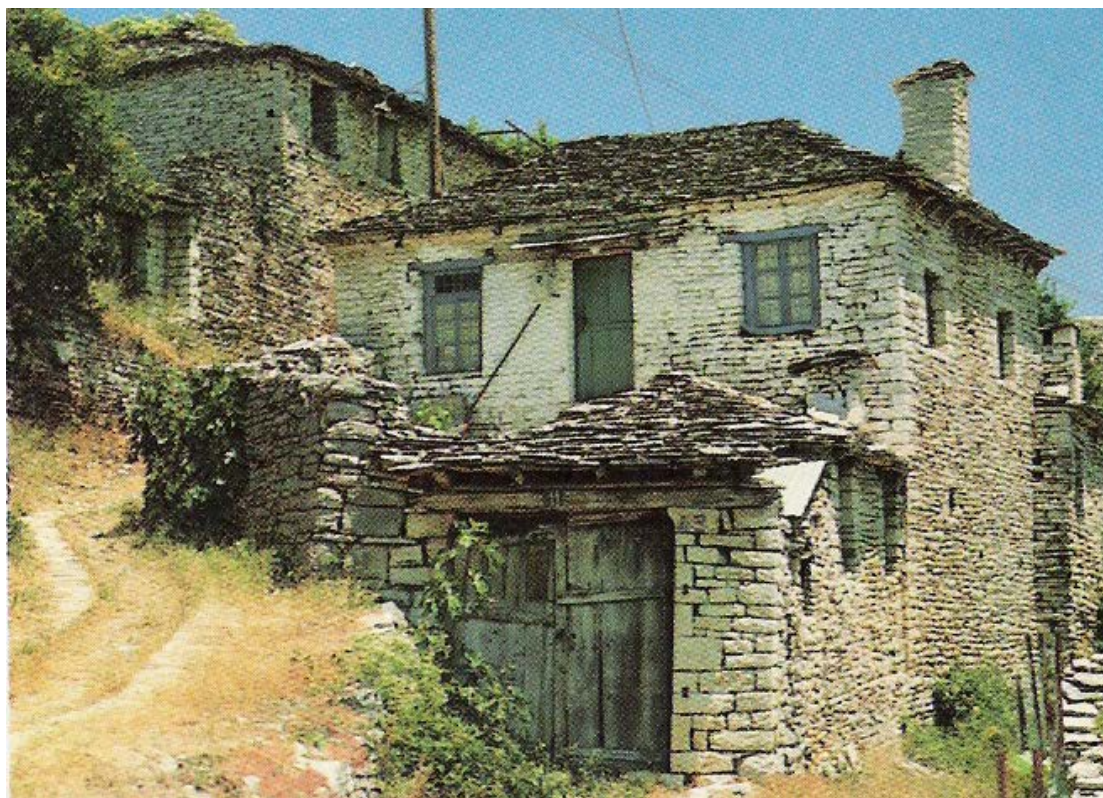
Ο νουντάς είναι ευχάριστο δωμάτιο και χωρίζεται από το στρωτό με λιθότοιχο, που λέγεται *μεσότοιχος*. Στο νουνά μπαίνουμε από τη μεσόπορτα. Πίσω από τη μεσόπορτα, στο πάτωμα που είναι σανιδένιο, υπάρχει τετράγωνο άνοιγμα διαστάσεων 0,50 X 0,50 μ. ο *καταρράχτης*, που οδηγεί στο κατώι. Στο νότιο τοίχο υπάρχει εντοιχισμένο ντουλάπι με ύψος 1,00 μ. και πλάτος 0,40 μ. και ένα παράθυρο. Στη μέση του ανατολικού τοίχου είναι το τζάκι, *γωνιά*. Δεξιά κι αριστερά της γωνιάς είναι οι *παραθύρες* διαστάσεων 0,30 X 0,20 μ. και δύο παράθυρα, που έχουν ύψος, 1,10 μ. και πλάτος 0,53 μ. Στο βόρειο τοίχο και κοντά στη γωνιά με τον ανατολικό τοίχο είναι ένα άλλο παράθυρο με τις ίδιες διαστάσεις. Τα παράθυρα μέχρι τη μέση είναι με ξύλινα κιγκλιδώματα. Το κιγκλιδώμα σχηματίζεται από δύο κιονίσκους συνδεδεμένους με μια ξύλινη κουπαστή. Στο βόρειο τοίχο και κοντά στη γωνιά με τον *μεσότοιχο* είναι η *πορτοπούλα* που έχει ύψος 1,35 μ. και πλάτος 0,70 μ. Κλείνει και αυτή με σύρτη και μάνταλο. Η *πορτοπούλα* χρησιμοποιούνταν σε ώρα κινδύνου. Ο νουντάς είναι νταβανομένος με απλές σανίδες. Το δάπεδο είναι σανιδένιο. Οι σανίδες είναι χοντρές και τα μήκη τους δεν ακολουθούν κανένα νόμο διάταξης για να είναι καλαίσθητα διαταγμένες. Οι τοίχοι είναι σοβαντισμένοι με ασβέστη.

Ένα ενδιαφέρον μορφολογικό στοιχείο που διακοσμεί τους λαμπάδες της εξώπορτας και των παραθύρων είναι το *επίκρανο*. Το επίκρανο λαξεύεται στη προεξοχή του τελευταίου γωνιόλιθου και είναι απλό. Ο νουντάς σε άλλα χωριά λέγεται *κρεββάτα* και σε άλλα *κούλια*.

γ) Το κατώι

Το κατώι είναι κάτω από το νουντά και έχει την πόρτα από το νοτιά. Η πόρτα έχει ύψος 1,65 μ. πλάτος 0,90 μ. και είναι μονόφυλλη. Προς το μέρος που κλείνει και κάτω στη γωνιά του κατωφλίου υπάρχει τετράγωνη τρύπα,

γκλαβανή λεγόταν, για να μπαινοβγαίνουν οι κότες. Η πόρτα κλείνει με σύρτη και μάνταλο. Τα πορτόξυλα και τα σανίδια της είναι δρύινα για να αντέχουν στις βροχές. Στη μέση του ανατολικού τοίχου υπάρχει πολεμίστρα, που έχει εξωτερικό άνοιγμα 0,006 μ. και εσωτερικό 0,32 μ. Οι τοίχοι του κατωγιού είναι ασοβάντιστοι και το δάπεδο του έχει κάλυψη. Χρησίμευε για το σταβλισμό των ζώων. Σε άλλα χωριά το κατώ λέγεται *κελάρι*.

2. ΤΟ ΝΕΩΤΕΡΟ ΣΠΙΤΙ

Οι διαστάσεις του, είναι μήκος 11,00 μ., πλάτος 6,00 μ. και ύψος 5,00 μ. Οι ίδιες ανάγκες, βιοτικές και οικονομικές ανάγκασαν τους ανθρώπους να επεκτείνουν το σπίτι σε μάκρος. Με την επέκταση προστέθηκε ένα δωμάτιο, η *καμαρούλα*, ανάμεσα στο στρωτό και το νουντά. Έτσι το νεώτερο σπίτι απόκτησε τρία δωμάτια, το στρωτό, την καμαρούλα και το νουντά. Μπροστά από τα τρία δωμάτια δημιουργήθηκε ένας τετράγωνος χώρος, που λέγεται *σάλα* ή *αμπατή*. Από την εξώπορτα, που είναι δίφυλλη μπαίνουμε στη σάλα και από κει οδηγούμαστε στα τρία δωμάτια. Στην εξέταση των χώρων θα δούμε τις μεταβολές, προσθήκες και αφαιρέσεις, που έγιναν σε σύγκριση με το *ημιδιώροφο στενόμακρο σπίτι*.

α) Το στρωτό

Το πάτωμα του στρωτού είναι σανιδένιο. Έγινε σε ύψος 0,40-0,50 μ. από το έδαφος και λέγεται *κοντοπάτωμα*. Το εντοιχισμένο ντουλάπι στο βόρειο τοίχο τώρα κλείνει με ξύλινα φύλλα. Ενδιαφέρον αρχιτεκτονικό στοιχείο του χώρου είναι το μέρος του *μπουχαρή*, πιο πάνω από το τζάκι, γωνιά προεξέχει έντονα με στενόμακρες σχιστόπλακες, διαστάσεων 0,70 X 0,40 μ. Η προεξοχή αυτή λέγεται *μπουχαροποδιά* και έχει κορνίζα. Η *μπουχαροποδιά* είναι διπλή και στηρίζεται στα *μπουχαροπόδαρα*. Άλλο ενδιαφέρον αρχιτεκτονικό στοιχείο του χώρου είναι το *βαρελοπίθωμα*. Κόγχη στον τοίχο με δύο παραθύρες. Η κάτω είναι νεροχύτης που διώχνει τα νερά έξω και η πάνω είναι θέση όπου τοποθετείται το τσουκάλι του νερού. Στο νότιο τοίχο, *φάτσα*, το παράθυρο του στρωτού έχει σιδερένιο κιγκλίδωμα και τζαμλίκια. Στη θέση της πουλίτσας δημιουργήθηκε εντοιχισμένο ντουλάπι. Στο μεσότοιχο τοποθετήθηκε ο *χλιαρολόγος για τα κουταλοπήρουνα και η πιατοθήκη*.

β) Η « καμαρούλα »

Η *καμαρούλα* είναι μικρό δωμάτιο, που χρησιμοποιούνταν για κοιτώνας των νέων. Έχει *κοντοπάτωμα* και φωτίζεται από ένα παράθυρο, που είναι στο βόρειο τοίχο. Η *καμαρούλα* χωρίζεται από το στρωτό με το μεσότοιχο και από το νουντά με *τσιατμά*. Η *καμαρούλα* είναι νταβανομένη με απλές σανίδες, που οι αρμοί των καλύπτονται με πήχεις.

γ) Ο νουντάς

Ο νουντάς δεν έχει την πορτοπούλα. Στη θέση της υπάρχει εντοιχισμένο ντουλάπι. Τα παράθυρα φράσσονται με σιδερένιο κιγκλίδωμα. Κάτω από τα κάτω πρέκια των παραθύρων προεξέχουν 0,30 μ. δύο πέτρες σε σχήμα « Γ », που λέγονται *αλτάνες*. Σε αυτές τοποθετούσαν οριζόντια ένα κομμάτι σανίδας και πάνω γλάστρες, με άνθη για να στολίζουν τα παράθυρα. Το δάπεδο είναι σιδερένιο καλαίσθητα φτιαγμένο. Η οροφή έχει ταβάνι και στο κέντρο κύκλο με πολυγωνικό σχήμα μέσα. Οι αρμοί των σανίδων καλύπτονται με πήχεις.

δ) Η σάλα

Η σάλα δεν έχει τίποτε το χαρακτηριστικό. Είναι ένας χώρος άδειος. Το δάπεδο της είναι στρωμένο με τετράγωνες σχιστόπλακες.

ε) Το κατώι

Από το κατώι καταργήθηκε η πολεμίστρα. Ανοίχτηκαν όμως στον ίδιο τοίχο, δύο παράθυρα διαστάσεων 0,60 X 0,50 μ. με σιδεριές. Έτσι το κατώι απόκτησε φωτισμό και αερισμό. Το δάπεδο του είναι από πατημένο πηλό.

Η στέγη, που λέγεται *τσιάτι* είναι ένα ξύλινο πλέγμα, που πατάει γερά πάνω στην τοιχοποιία. Το κενό που μένει μεταξύ της στέγης και του τοίχου λέγεται *αστρέχα* και φράζεται με κορνίζα από σχιστόπλακες που λέγεται *γρηππίδα*. Με τη γρηππίδα προεξέχει ο γείσος της στέγης και έτσι τα νερά της βροχής δεν γλείφουν την τοιχοποιία. Η γρηππίδα γινόταν μονή ή διπλή. Η διπλή γρηππίδα δίνει ομορφιά και χάρη στο γείσο της στέγης.

Πάνω στους τοίχους τοποθετούσαν σε δύο σειρές ίσοι κορμοί δένδρων που λέγονταν *δέματα*. Πάνω στα δέματα καρφώνονταν οι *γραντιές* σε απόσταση 1,40 μ. Πάνω στις γρεντιές καρφώνονταν τα *ψαλιδάρια*. Τα ψαλιδάρια πάνω, αφού σκαλοκόβονταν, καρφώνονταν έτσι που σχημάτιζαν ένα « X ».

Ο *καβαλλάρης* είναι το κορυφαίο οριζόντιο ξύλο της στέγης που τοποθετούσαν μέσα στο « X » που σχημάτιζαν τα ψαλιδάρια. Στις τέσσερις γωνίες του σπιτιού τοποθετούσαν οι *ρέλλες*, που καρφώνονταν στα *δέματα* και στις πρώτες *γραντιές*. Οι *ρέλλες* εμπόδιζαν τη στέγη να τινάξει έξω. Στις γωνιακές *ρέλλες* και στα πρώτα ψαλιδάρια καρφώνονταν τα *αγκωνάρια*. Τα *μισαγκωνάρια*, που ανάμεσα τους ανεβαίνουν τα μπουχαριά, του στρωτού και του νουντά καρφώνονταν στις άλλες *ρέλλες*, της μπάλας και του αφαϊτ και στα *αγκωνάρια*. Πάνω στα ψαλιδάρια και από *αγκωνάρι* σε *αγκωνάρι* καρφώνονταν οριζόντια τα *διπλάρια* σε απόσταση 1,00-1,20 μ. Πάνω τους τοποθετούνταν κάθετα οι *σχίζες*, τα *σταλίκια*. Για τη θερμομόνωση της στέγης έστρωναν πάνω στα σταλίκια ένα στρώμα φτέρης, που αφθονεί στο Μιχαλίτσι. Πάνω στο δεύτερο στρώμα από μίγμα λάσπης και άχυρου και πάνω σε αυτό έστρωναν τις σχιστόπλακες. Η κλίση της στέγης φθάνει τις 25°.

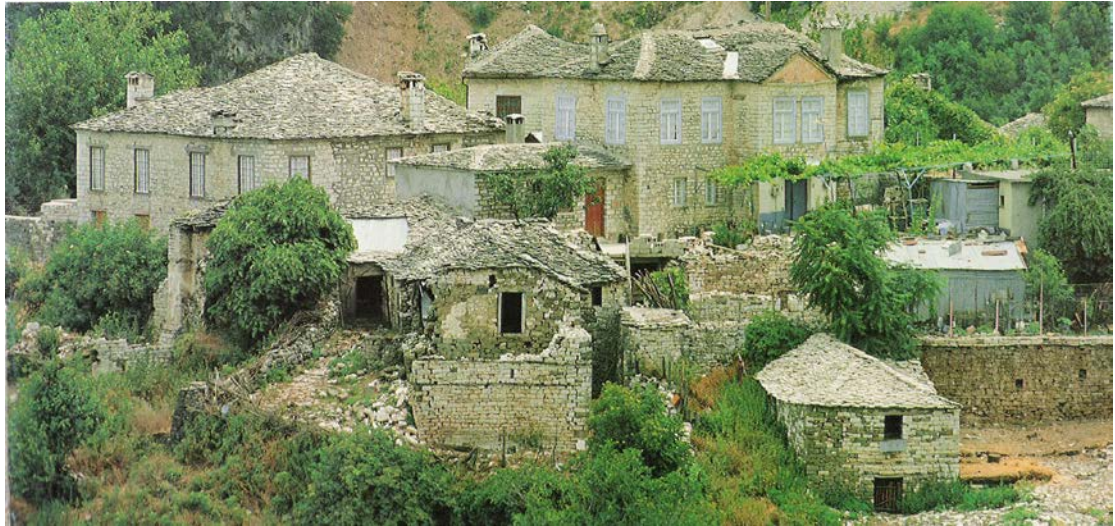
Όταν τελείωνε το τσιατί οι μαστόροι κάρφωναν στις άκρες του καβαλλάρη δυο ξύλινους σταυρούς. Ανάμεσα τους τέντωναν ένα σχοινί. Πάνω στο σχοινί κρεμούσαν τα δώρα, *μπακτσίσια* τα έλεγαν, που έφερναν ο νοικοκύρης, οι συγγενείς και οι φίλοι του στους μαστόρους. Τα δώρα ήταν προσόψια, μαντήλια, τραπεζομάντιλα, πουκάμισα, κομμάτια ύφασμα και άλλα. Το κάθε δώρο το φώναζαν και το συνόδευαν με την ευχή : *Ο τάδε έφερε το δώρο του. Να ζήσει χρόνια πολλά και στα δικά του.*

ζ) Τα μπουχαριά

Ένα ακόμα γνώρισμα του Ηπειρώτικου λαϊκού σπιτιού αποτελούν τα βαριά τετράγωνα μπουχαριά, που είναι επιβλητικά και πολύμορφα. Ο μπουχαρής είναι τετράγωνος διαστάσεων 0,86 X 0,86 μ. Οι εσωτερικές του διαστάσεις είναι 0,40 X 0,40 μ. Το ύψος του είναι 1,50 μ. και ευθυγραμμίζεται με τον καβαλλάρη. Σκεπάζεται με σχιστόπλακες και στο πάνω μέρος έχει ανοίγματα για την έξοδο του καπνού. Στη βάση από τα πλάγια προεξέχουν σχιστόπλακες για να διώχνουν τα νερά της βροχής.

η) Η αυλή

Μπροστά στην είσοδο απλώνεται η αυλή, που είναι βασικό κοινό γνώρισμα όλων των σπιτιών. Το στοιχείο αυτό είναι χαρακτηριστικό και δεμένο με το σπίτι ώστε να αποτελεί βασικό λειτουργικό χώρο του. Η αυλή χρησιμεύει και για τις διάφορες βοηθητικές εργασίες. Είναι στρωμένη με τετράγωνες σχιστόπλακες και από τη μεριά της φάτσας του σπιτιού έχει πεζούλι.

Το νεώτερο σπίτι δε σταμάτησε εδώ, εξελίχτηκε. Με την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, τη δημιουργία και την ανάπτυξη της αστικής τάξης σαν εμποροναυτικής και τη δημιουργία του ελληνικού κεφαλαίου επεκτάθηκε σε πλάτος και ύψος.

Η επανάληψη του Νεώτερου σπιτιού σε πλάτος και στον όροφο μας έδωσε τα τετράγωνα *νοικοκυρόσπιτα*. Η δε προέκταση του στρωτού και του νουντά, κατά ένα δωμάτιο, προς το μέρος της αυλής μας έδωσε τα *αρχοντόσπιτα* με το σχήμα « Π » ή με το σχήμα « Γ », όταν η προέκταση έγινε μόνο από το στρωτό ή το νουντά. Έτσι προέκυψαν τα νοικοκυρόσπιτα και τα αρχοντόσπιτα του Συρράκου, των Καλαρρύτων, του Μετσόβου, των Ζαγοροχωρίων και των πόλεων Ιωαννίνων και Άρτας .

3. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Και λίγα λόγια για το κατασκευαστικό σύστημα του Ηπειρώτικου λαϊκού σπιτιού.

Το σχέδιο του σπιτιού το έδινε ο αρχιμάστορας, αφού άκουγε και τις απαιτήσεις του νοικοκύρη. Πρώτα καθάριζαν το οικόπεδο και μετά τοποθετούσαν τα ράμματα πάνω σε πασσάλους. Ύστερα έσκαβαν τα θεμέλια, που είχαν βάθος 1,00-1,50 μ. ανάλογα με το έδαφος. Όταν τελείωνε το σκάψιμο των θεμελίων και έβαζαν το πρώτο αγκωνάρι, ο νοικοκύρης έσφαζε ένα ζώο, σφαχτό, κριάρι, τραγί, γίδα ή πετεινό. Το σφάγιο το μαγείρευαν και τι έτρωγαν οι μαστόροι. Μετά τη σφαγή του ζώου ο νοικοκύρης έκανε τα

θεμελιάτ'κα. Στις τέσσερις γωνίες των θεμελίων έριχνε νομίσματα, χάρτινα και κέρματα. Τα χάρτινα τα έπαιρνε ο αρχιμάστορας και τα κέρματα εα άφηνε στα θεμέλια. Επίσης μέσα στα θεμέλια ο νοικοκύρης έβαζε και μπουκαλάκια με αγιασμό.

α) Τοιχοποιίες

Οι τοίχοι του σπιτιού είναι χοντροί 0,70 μ. μέχρι το πάτωμα. Από κει και πάνω το πάχος των μειώνεται στα 0,60-0,65 μ. Οι τοίχοι είναι γεροχτισμένοι με πέτρες που συναρμολογούνταν με λάσπη. Στο *νεώτερο σπίτι* γινόταν και αρμολόγημα με ασβεστοκονίαμα. Τις πέτρες τις λάξευαν σε μικρά ορθογώνια παραλληλεπίπεδα. Με μεγάλη προσοχή λάξευαν τα «αγκωνάρια» και τα «πρέκια». Μ ιδιαίτερη φροντίδα γινόταν η τοιχοποιία της *φάτσας* και της *μπάλας*. Η διάταξη αυτή βοηθάει και την οικοδομική αντοχή του σπιτιού και την αμυντική.

β) Ανοίγματα

Οι πόρτες και τα παράθυρα έχουν πέτρινους λαξευτούς ορθοστάτες. Τα υπέρθυρα από τις πόρτες και τα παράθυρα είναι πέτρινα και τα οριζόντια ανώφλια των συνδέονται από ανακουφιστικά τόξα, τόσο αγαπητά στη λαϊκή μας αρχιτεκτονική. Τα τόξα είναι και στο εσωτερικό των τοίχων. Οι πέτρες των τόξων λέγονται *καμαρολίθια*.

γ) Οι πόρτες και τα παράθυρα

Στο ημιδιώροφο στενόμακρο σπίτι τα παράθυρα είναι ξύλινα καρφωτά ή περαστά. Κλείνουν με κανάτια που είναι από μέσα και

ασφαλίζονται με μάνταλο. Οι κάσες είναι χονδροειδής με ξύλινο κιγκλίδωμα ως τη μέση. Η κάσα της πόρτας και των παραθύρων τοποθετούνταν στη πατούρα που σχηματιζόταν στο μέσον περίπου του πάχους του τοίχου και καρφωνόταν με τα τζινέτια, τα οποία χτίζονταν μέσα στο τοίχο. Στο νεώτερο σπίτι πάνω στις κάσες πακτώνονταν οι σιδεριές ασφαλείας. Τα κανάτια στο νεώτερο σπίτι καταργήθηκαν και στη θέση τους τοποθετήθηκαν τα δίφυλλα *τζιαμλίκια*. Τα κανάτια και τα τζιαμλίκια δίπλωναν πάνω στο λαμπά και δεν εξείχαν μέσα στα δωμάτια. Οι πόρτες στο ημιδιώροφο στενόμακρο σπίτι ήταν πολύ ισχυρές, από δρύινο ξύλο με χοντρά γυφτοκάρφια και με τραβέρσες. Στο νεώτερο σπίτι ήταν από σανίδια « τσάμια » (έλατα).

δ) Οι σιδηροκατασκευές

Όλες οι σιδηροκατασκευές, σιδεριές παραθύρων, γυφτοκάρφια και μάνταλοι του ημιδιώρφου στενόμακρου σπιτιού ήταν σφυρήλατες, του καμινιού. Στο νεώτερο σπίτι οι σιδηροκατασκευές ήταν τις βιομηχανίας.

ΤΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΩΝ ΜΑΣΤΟΡΩΝ

Τα εργαλεία, που χρησιμοποιούσαν οι μάστοροι ήταν :

1. Το σφυρί, *τσιόκι* το έλεγαν. Με αυτό ξεχόντριζαν τις πέτρες.
2. Ο *μαντρακάς* και το *βελόνι*, που ήταν από ατσάλι. Με έβγαζαν τη χοντροδουλειά από τις πέτρες.
3. Ο *μπίγκος*. Ήταν όπως το σφυρί, με τη διαφορά ότι από τη μια μεριά ήταν μυτερός. Με αυτό το εργαλείο τετραγώνιζαν τα αγκωνάρια.
4. Η *χτενιά* και το *καλέμι*. Ήταν κι αυτά από ατσάλι. Με αυτά λείαιναν τις επιφάνειες των αγκωναριών.

5. Ο *κόπανος*. Ήταν όπως ο μαντρακάς, με τη διαφορά ότι στις δυο επιφάνειες είχε μικρά δόντια. Με τον κόπανο αφαιρούσαν από τα αγκωνάρια τα εξογκώματα που άφηνε η χτένια.

6. Η *καλεμοχτενιά*. Ήταν καλέμι που κατέληγε σε χτένι. Με την καλεμοχτενιά ίσιωναν το πρόσωπο της πέτρας.

7. Η *γωνιά*. Με αυτή γώνιαζαν τα πρέκια και εξαφάνιζαν κάθε ατέλεια που είχε η πέτρα. Επίσης με τη γωνιά αλφάδιαζαν κιόλας, όταν δεν είχε βγει το αλφάδι.

8. Το *ζύγι*, νήμα της στάθμης. Με αυτό ζύγιζαν τις γωνιές του σπιτιού, τα λαμπαδιά από τις πόρτες και τα παράθυρα και γενικά την τοιχοποιία. Το παλιό ζύγι που είχε το σχήμα κουμπαρά το έλεγαν κουμπαρά, ενώ το νεώτερο που έχει το σχήμα της σβούρας το έλεγαν ζύγι.

9. Το *μυστρί*. Με αυτό άπλωναν τη λάσπη στο χτίσιμο και έφτιαχναν και το αρμολόγημα.

10. Το *πασέτο*, μέτρο. Το χρησιμοποιούσαν για το μέτρημα των διαστάσεων.

11. Το *αλφάδι*. Με αυτό αλφάδιαζαν.

12. Το *ράμμα*. Το χρησιμοποιούσαν στο άνοιγμα των θεμελίων και στο χτίσιμο της τοιχοποιίας.

13. Το *σκεπάρι* και το *πριόνι*. Αυτά τα χρησιμοποιούσαν στην ξυλεία της στέγης.

14. Η *σφύρα*. Πριν να βγουν ο μαντρακάς, η χτένια και το βελόνι ήταν η σφύρα. Πολύ παλιό εργαλείο. Με τη σφύρα πελεκούσαν τα αγκωνάρια και γενικά τις πέτρες που έμπαιναν στη φάτσα και στη μπάλα.

**Μετατροπή παραδοσιακής κατοικίας στα Ζαγόρια σε
τουριστικό κατάλυμα**

1. Κάνουμε θεώρηση τοπογραφικού για όρους δόμησης από τη Πολεοδομία.
2. Έγκριση από Ε.Ο.Τ. που συνοδεύεται από μελέτη (σχέδια).
3. Απόφαση Νομάρχη για έγκριση περιβαλλοντικών επιπτώσεων για την δραστηριότητα αυτή.

Αν είναι εκτός σχεδίου απαιτείται προέγκριση χωροθέτησης από την περιφέρεια. Η αίτηση γίνεται στην Δ/ση Πολεοδομίας και Περιβάλλοντος της Ν.Α.Ι. (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων). Για την έγκριση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ρωτάμε διάφορες υπηρεσίες να γνωμοδοτήσουν για τους περιβαλλοντικούς όρους, όπως Αρχαιολογίες (3). Ε.Ο.Τ. , Δασαρχείο (για εκτός σχεδίου).

4. Επίσης για εκτός σχεδίου παίρνουμε και βεβαίωση από δασαρχείο ότι δεν είναι δασική έκταση.

5. Μελέτη και έγκριση διάθεσης αποβλήτων από Δ/ση Υγιεινής.

6. Υποβάλλεται φάκελος για την έκδοση της οικοδομικής άδειας, όπου για την έκδοση της απαιτείται έγκριση από την Επ.Α.Ε. (Επιτροπή Αρχιτεκτονικού Ελέγχου).

Για την έκδοση της οικοδομικής άδειας υποβάλλεται πλήρης αρχιτεκτονική μελέτη, καθώς και όλες οι λοιπές μελέτες που απαιτούνται.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ ΣΤΟ ΔΙΛΟΦΟ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

ΕΙΣΟΔΟΣ ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ

ΠΡΟΣΟΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

ΠΙΣΩ ΟΥΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

ΠΙΣΩ ΟΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

ΠΙΣΩ ΟΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

ΔΕΞΙΑ ΠΛΑΓΙΑ ΟΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΠΛΑΓΙΑ ΟΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΠΛΑΓΙΑ ΟΨΗ ΚΤΙΡΙΟΥ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΧΩΡΟΣ

ΔΙΛΟΦΟ – ΔΗΜΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

« Το ηπειρώτικο λαϊκό σπίτι »

Εκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ

ΝΙΚΟΥ Β. ΚΟΣΜΑ

« Ζαγόρι, ένας απίθανος κόσμος »

ΧΑΡΟΥΛΑ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ (ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ)